

ДЕРЖАВНА ДОПОМОГА ТЕХНОПАРКАМ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ

Визначено стан, проблеми та перспективи розвитку системи державної допомоги технологічних парків у системі науково-технічної інфраструктури як інструменту впливу на реалізацію національних інтересів і забезпечення економічної безпеки держави.

Ключові слова: технологічний парк, державна допомога, пільга, інновація, економічна безпека, національні інтереси.

Определено состояние, проблемы и перспективы развития системы государственной помощи технологических парков в системе научно-технической инфраструктуры как инструмента влияния на реализацию национальных интересов и обеспечения экономической безопасности государства.

Ключевые слова: технологический парк, государственная помощь, льгота, инновация, экономическая безопасность, национальные интересы.

The article deals with the current situation, problems and prospects of the state aid for technology parks in the system of scientific and technical infrastructure as a tool of influence on the realization of national interests and economic security of the state.

Key words: technology park, state aid, privilege, innovation, economic security, national interests.

Постановка проблеми. Світова фінансово-економічна криза обумовила різке посилення ролі державного регулювання та фінансування економіки процесів та забезпечення реалізації національних інтересів кожної держави. При цьому криза наочно підтвердила пряму залежність стабільності та стійкості національних економік від рівня їх науково-технічного стану та розвитку. Державна підтримка інновацій та технологій в країнах, що більш успішно витримали кризові шоки та почали трансформувати свої економіки, є одним з ключових інструментів забезпечення належного рівня економічної безпеки та реалізації національних інтересів.

Одним з ключових елементів інноваційної інфраструктури, яка наразі формується в Україні, є технологічні парки (ТП), які мають організаційно забезпечити виконання інноваційних проектів з виробничого впровадження наукоємних розробок у сфері високих технологій і

промисловий випуск конкурентоспроможної на світовому ринку продукції. Для цього з 2000 р. держава надає їм низку прямих (фінансування з бюджету держави) та непрямих (певні податкові пільги або інші преференції) видів державної допомоги.

За понад десятирічну історію функціонування ТП політика застосування для них державної допомоги відзначається нестабільністю, а перелік її видів неодноразово змінювався з порушенням державних гарантій щодо їх стабільності. Що суттєво негативно впливало на реалізацію національних інтересів та економічну безпеку України.

Метою дослідження є визначення стану, проблем та перспектив розвитку системи державної підтримки технологічних парків у системі науково-технічної інфраструктури як інструменту впливу на реалізацію національних інтересів і забезпечення економічної безпеки держави.

Стан дослідження. Вітчизняними вченими активно досліджуються різні аспекти діяльності ТП в Україні, зокрема і застосування державної допомоги для стимулювання інноваційної діяльності. Серед них слід виділити роботи М.Д. Василенка, О.А. Мазура, В.П. Семиноженка, В.С. Шовкалюка, І.Б. Чудаєвої [1–5]. Однак, не достатньо висвітленими залишаються питання взаємозв'язку застосованих форм державної допомоги науково-технічної сфери в цілому та технологічних парків зокрема, національних економічних інтересів, складових економічної безпеки, пов'язаних з ефективним функціонуванням науково-технічної інфраструктури.

Виклад основних положень. Реальний розвиток економіки сучасної України не набув інноваційної спрямованості передусім через нестабільність державної політики та підтримки у цій сфері. Зокрема, щодо діяльності ТП з реалізації інноваційних проектів нестабільність державної політики проявилася в тому, що з боку держави не було забезпечено:

1. Виконання низки положень щодо надання задекларованої державної допомоги ТП, а саме:

не була забезпечена пріоритетність у залученні іноземних кредитів під державні гарантії та коштів Державного інноваційного фонду, а з 2000 р. його наступника – Українською інноваційною компанією, перейменовану з 2007 р. в Державну інноваційну фінансово-кредиту установу (щодо останньої, відповідні зміни у тексті закону щодо ТП й досі не зроблені);

не здійснювалося повне або часткове безвідсоткове кредитування, а повна (часткова) компенсація відсотків була здійснена лише у 2007–2008 рр.;

не діяла пільга зі сплати ПДВ податковим векселем при імпорті нових устаткування, обладнання та комплектуючих – 720 календарних днів, матеріалів – 180 днів в 2008–2010 рр.

2. Стабільність такого режиму, а саме:

неодноразово здійснювалося блокування дії низки видів державної допомоги ТП, таких як надання пільги зі сплати податку на додану вартість та ввізного мита у випадку ввезення на митну територію України обладнання, аналогічного тому, що виробляється вітчизняними підприємствами, та у випадку ввезення сировини та комплектуючих (з липня 2004 р.) (№ 1801-IV від 17.06.2004 р.), а також сплати ПДВ податковим векселем при імпорті нового обладнання, устаткування та комплектуючих – 720 днів, матеріалів – 180 днів (в 2008–2010 рр.) (закони № 107-VI від 28.12.2007 р., № 835-VI від 26.12.2008 р., № 2154-VI від 27.04.2010 р.);

було звужено рамки спеціального режиму ТП лише до інноваційної діяльності ТП і «надання державної підтримки щодо стимулювання діяльності технологічних парків, їх учасників та спільних підприємств при реалізації проектів за пріоритетними напрямками діяльності технологічних парків» (з 31 березня 2005 р.) (закон № 2505-IV від 25.03.2005 р.);

були скасовані (з 31 березня 2005 р.), а з лютого 2006 р. відновлені державні гарантії щодо стабільності спеціального режиму інноваційної діяльності ТП з наступним доповненням: «внесення змін до законодавства не повинно погіршувати умови діяльності технологічних парків, їх учасників та спільних підприємств щодо виконання проектів технологічних парків у спеціальному режимі інноваційної діяльності технологічних парків»;

неодноразово змінювався перелік видів державної допомоги а саме: з 31 березня 2005 р. з 1 лютого 2006 р. та з 1 січня 2011 р. (редакції закону № 991-XIV на підставі законів № 2505-IV, № 3333-15 та 2756-17 відповідно);

В табл. 1 представлено види та обсяги державної допомоги, які були надані для ТП України впродовж 2000–2011 рр. З таблиці видно, що за більш як десятирічну історію функціонування ТП в Україні в рамках спеціального режиму інноваційної діяльності загальний обсяг державної допомоги їм склав 762 млн. грн, з яких 697,1 млн. грн. у вигляді непрямої державної допомоги, яку перераховано на спеціальні рахунки технологічних парків, їх учасників та спільних підприємств, що виконують проекти технологічних парків, та спрямовано виключно на реалізацію інноваційних проектів).

Державна допомога ТП України в 2000–2011 рр.
(млн. грн.)

Види державної допомоги / періоди (роки)	Період стабільності			Період порушення зоб'язань з боку держави							Загалом				
	2000–2001	2002	2003	2004		2005		2006		2007		2008	2009	2010	2011 (01.01.–31.03)
				01.01.–30.06.	01.07.–31.12.	01.01.–31.03.	01.04.–31.06.	01.07.–31.12.							
Непрямі види	Збільшення від перерахування до бюджету:														
	податку на прибуток	10,8	17,8	37,3	42,5	2,6	-	-	32,1	19,8	0,9	1,2	19,1	-	184,1
	ПДВ з продажів в Україні	8,4	34,6	71,2	111,0	28,4	-	-	-	-	-	-	-	-	253,6
	ввізного мита	6,4	7,9	19,8	19,5	3,2	-	-	3,3	3,5	5,1	3,5	4,9	д/н	77,1
	ПДВ при імпорті товарів збору до Державного інноваційного фонду	15,4	29,2	53,4	71,9	12,4	-	-	-	-	-	-	-	-	182,3
		0	0	0	0	0	-	-	-	-	-	-	-	-	0
	Сплата ПДВ податковим векселем	-	-	-	-	-	-	-	0	0	0	0	0	-	0
	Збільшення від обов'язкового продажу коштів в іноземній валюті	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
	Розрахунок за експортно-імпортними операціями до 150 календарних днів	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
	Пріоритетність у залученні іноземних кредитів під державні гарантії	0	0	0	0	0	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Пріоритетність у залученні коштів Державного інноваційного фонду та його регіональних відділень	0	0	0	0	0	0	0	-	-	-	-	-	-	0	
пріоритетність для залучення коштів Української державної інноваційної компанії та її регіональних відділень	-	-	-	-	-	-	-	0	0	0	0	0	0	0	
20-відсоткова норма прискореної амортизації	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	
Загальний обсяг непрямой державної допомоги	41,0	89,5	181,7	244,9	46,6	-	-	35,4	23,3	6,0	4,7	24,0	0	697,1	
Прямі види	Фінансова підтримка технопарків, млн. грн.	-	-	-	-	-	-	-	0	24	27	0	0	д/н	51
	повне або часткове безвідсоткове кредитування	-	-	-	-	-	-	-	0	0	0	0	0	д/н	0
	повна або часткова компенсація процентів за кредитами	-	-	-	-	-	-	-	0	24	27	0	0	д/н	51
	Сума одержаних коштів Державного бюджету, млн.грн.	0,5	0,03	1,7	1,3	1,0			0	7,0	0	1,4	1,0	д/н	13,93
	Загальний обсяг прямої державної допомоги, млн.грн.	0,5	0,03	1,7	1,3	1,0			0	31	27	1,4	1,0	д/н	64,93
	Загалом	41,5	89,53	183,4	246,2	47,6			35,4	54,3	33	6,1	25	д/н	762,03
Довідково: обсяг прямої державної допомоги у відсотках до обсягів фінансування технологічних інновацій за рахунок Державного бюджету	0,8	0,07	1,8	2,1	3,6			0	27	8,0	1,1	1,1	д/н	6,0	
Довідково: Фінансування технологічний інновацій за рахунок Державного бюджету, млн. грн..	63,5	45,5	93,0	63,4	28,1			114,4	114,8	336,9	127,0	87	д/н	1073,6	

«-» – застосування відповідного виду державної допомоги не передбачене чинним законодавством у вказаний період; «0» – застосування відповідного виду державної допомоги, передбачене чинним законодавством, але не здійснювалося у вказаний період часу; «+» – застосування відповідного виду державної допомоги, передбачене чинним законодавством, і здійснювалося, однак статистична інформація щодо результатів застосування відповідного виду державної допомоги відсутня; «д/н» – застосування відповідного виду державної допомоги передбачене чинним законодавством, однак інформація щодо практичного застосування та обсягів відповідного виду державної допомоги відсутня.

При цьому обсяг державної допомоги ТП в 2010 р. майже вдвічі менший за показник 2000–2001 рр., коли ТП тільки зароджувалися в Україні, та майже в десять разів менший за відповідний показник 2004 р., коли був досягнутий максимум.

Застосування згаданих обсягів державної допомоги ТП (наголошено, що їх функціонує всього вісім) дозволило їм:

- залучити інвестицій в інноваційну сферу на суму 529,8 млн. грн.;

- реалізувати інноваційної продукції на суму 7760 млн.грн. і досягти значення коефіцієнта економічної ефективності державної допомоги 10,5. (До відома, коефіцієнт економічної ефективності державної допомоги розрахований як відношення об'єму реалізації інноваційної продукції до загального обсягу державної допомоги. У Китаї на один юань, вкладений державою в ТП, припадає шість юаней інноваційної продукції. В проектах російських наукоградів цей показник складає 10 рублів. В США заплановано забезпечити повернення до бюджету двох доларів з кожного долара, вкладеного в інновацію [3, с. 7]);

- створити 3529 нових робочих місць (державна заощадила 247 млн. грн. на створенні нових робочих місць з урахуванням нормативів вартості створення одного робочого місця в науковій галузі 70 тис. грн.);

- отримати 943,6 млн. грн. надходжень до бюджетів та державних цільових фондів.

Аналіз показників діяльності ТП в розрізі окремих років і з урахуванням застосування чинних форм і обсягів державної допомоги дає підстави стверджувати, що обсяги державної допомоги та ключові соціально-економічні показники діяльності ТП знаходяться в прямій залежності один від одного (табл. 2). Так, за період 2000–2004 рр., що характеризується відносною стабільністю умов діяльності ТП, була досягнута позитивна динаміка таких ключових економічних показників як реалізація інноваційної продукції (зростання в 10,1 разу), частка ТП в обсягах реалізованої інноваційної продукції (зростання в 20 разів), кількість створених нових робочих місць (зростання в 2,6 разів), обсяги платежів до бюджетів (зростання в 16 разів), значення коефіцієнта економічної ефективності державної допомоги (зростання в 1,7 раза з 4,3 до 7,3). В цей період у порівнянні з наступним 2005–2009 рр. ТП отримано 74% державної допомоги, зареєстровано 90% інноваційних проектів ТП, залучено 85% інвестицій, реалізовано 50% інноваційної продукції із загального обсягу, створено 67% робочих місць.

Результати діяльності ТП в Україні в 2000–2009 рр.

Показники / роки	Період стабільності			Період порушення зов'язань з боку держави						2000–2009	Зміна	
	2000–2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009		2004 р. до 2000–2001 рр.	2009 р. до 2004 р.
Кількість діючих ТП, од.	4	6	8	8	8	8	8	8	8	Х	в 2 рази	0
Кількість прийнятих нових проектів, од.	60	29	11	8	0	0	2	6	4	120	Х	Х
Кількість проектів, що реалізуються, од.	29	52	55	53	51	31	13	11	13	Х	зростання в 1,8 раза	падіння в 4,1 раза
Обсяг залучених інвестицій, млн. грн.	0,5	0	319,8	128,7	11,1	8,2	5,9	31,1	24,5	529,8	зростання в 257,4 раза	падіння в 5,2 раза
Загальний обсяг реалізованої інноваційної продукції, млн. грн.	177,0	617,8	1284,5	1787,5	1600	1100	870	851,5	341,7	7760,0	зростання в 9 разів	падіння в 4,7 раза
Частка ТП в обсягах реалізованої інноваційної продукції в Україні, %	0,5	1,1	4,9	10	9,5	8,1	6,2	6,7	1,6	2,9	зростання в 20 разів	падіння в 6,3 раза
Загальний обсяг реалізованої інноваційної продукції у розрахунок на 1 грн. державної допомоги	4,3	6,9	7,0	7,3	Х	Х	Х	Х	Х	Х	зростання в 1,7 раза	Х
Кількість створених нових робочих місць, од.	314	592	669	782	399	166	197	222	188	3529	зростання в 2,6 раза	падіння в 4,4 раза
Обсяг платежів до бюджетів та цільових фондів, млн. грн.	7,3	37,2	91,0	116,5	148,6	230,0	209,2	66,2	37,6	943,6	Зростання в 16 разів	падіння в 3,1 раза

Різке скорочення з 2005 р. обсягів наданої ТП державної допомоги призвело до значного падіння ключових показників їх діяльності. Зокрема, обсяг реалізації інноваційної продукції в 2009 р. в 5,2 раза менший відповідного показника у 2004 р., частка ТП в обсягах реалізованої інноваційної продукції в Україні знизилася в 6,3 раза; кількість створених нових робочих місць скоротилася в 4,4 раза; обсяги платежів до бюджетів впали в 3,1 раза тощо. По інерції в 2005–2006 рр. була досягнута позитивна динаміка лише за одним показником – платежі до бюджету та державних цільових фондів. Однак з 2007 р. і цей показник різко знижується. В 2009 р. він майже зрівнявся з відповідним показником 2002 р. Внаслідок того ж інерційного характеру розвитку економіки, такий ключовий показник діяльності ТП як обсяги реалізації інноваційної продукції був найвищим в 2005–2007 рр. за весь період діяльності ТП. Технологічні парки, які були створені з 2004 р., не змогли ефективно стартувати в умовах нестабільності законодавства щодо ТП та погіршення умов їх діяльності. Підрахунок економічної ефективності застосування державної допомоги в цей період є недоцільним, оскільки через незначні її обсяги і знову ж таки інерційний ефект економічних процесів (зокрема щодо обсягів реалізації інноваційної продукції) відбувається викривлення цього показника.

Аналіз результатів діяльності ТП також показує, що вони сприяли реалізації стратегічних пріоритетів в науково-технічній сфері, особливо в перший період їх діяльності. Значна частина інноваційних

проектів ТП відповідає VI технологічному укладу, тобто є проектами майбутнього.

Аналіз більш як десятирічного досвіду застосування державної допомоги для ТП дає підстави стверджувати наступне:

- Застосування державної допомоги є ефективним стимулом для реалізації ТП інноваційних проектів, які відповідають визначеним державою середньо- та довгостроковим пріоритетам та національним інтересам у науково-технічній сфері України.

- Ключовими складовими економічної безпеки, на які впливає розвиток ТП та науково-технічна сфера в цілому, є промислова, технологічна, інвестиційна, зовнішньоторговельна та фінансова безпеки держави.

- Нестабільність державної політики щодо застосування державної допомоги для ТП негативно позначилася на їх інноваційній діяльності, наповненні вітчизняних та іноземних ринків наукоємною високотехнологічною національною продукцією. Результати реалізації інноваційних проектів ТП могли бути значно вищими за умови збереження першого варіанту переліку державної допомоги, який забезпечив активний старт та розвиток цього ключового і нового для України елементу інноваційної інфраструктури та найбільший соціально-економічний ефект. Останні зміни щодо державної допомоги для ТП (пов'язані з прийняттям Податкового кодексу України) формують таке податкове середовище, яке не тільки не спонукає бізнес до пошуку шляхів інноваційного прориву, а пригнічує його активність і веде до відтоку інвестицій. Крім того, вилучення податкових пільг з числа видів державної допомоги йде в розріз із згаданими вище Стратегією економічного та соціального розвитку України та Законом України «Про основи національної безпеки України» та іншими нормативно-правовими актами, зокрема із Програмою економічних реформ Президента України на 2010–2014 рр. [6], Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» (№ 2411-VI від 01.07.2010 р.), Державною цільовою економічною програмою «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009–2013 роки (від 14.05.2008 р.).

- При збереженні чинного стану державної допомоги для ТП їх інноваційна діяльність загальмується, відбудеться подальше стрімке падіння економічних показників діяльності, що негативно впливатиме на рівень економічної безпеки країни.

Висновки. Для стабілізації ситуації щодо ТП, з урахуванням думки фахівців Громадської Ради технологічних парків України, необхідно здійснити низку першорядних кроків, зокрема:

По-перше, забезпечити виконання та стабільність умов діяльності ТП у частині застосування державної допомоги впродовж всього терміну дії спеціального режиму інноваційної діяльності, а в разі їх порушення в бік погіршення, передбачити компенсаційні механізми для ТП, їх учасників та спільних підприємств.

По-друге, включити спеціальний режим оподаткування технологічних парків до переліку спеціальних податкових режимів Податкового Кодексу України (Розділ XIV) і для кожного проекту ТП терміном на п'ять років (під час дії спеціального режиму інноваційної діяльності) передбачити звільнення від оподаткування прибутку підприємств, отриманого ТП та зарахування їх на спеціальні рахунки учасників ТП та спеціальний рахунок керівного органу відповідного ТП, а також застосування податкового векселя на суму податкового зобов'язання з податку на додану вартість за умови імпорту нового устаткування, обладнання та комплектуючих до нього із строком погашення на 180 або 360 календарний день з дня надання векселя органу митного контролю.

Наступними кроками, які прямо та опосередковано впливали б на інноваційну спрямованість розвитку економіки, мають стати, зокрема наступні:

- Запровадження інноваційного збору для суб'єктів господарювання, які відповідають певним критеріям (галузевим, організаційно-правовим, технологічним), але не займаються інноваційною діяльністю. Відповідно, інноваційно-активні суб'єкти мають звільнитися від сплати цього збору, а ті, проекти яких відповідають середньо- та довгостроковим пріоритетам розвитку України, мають отримати можливість пріоритетного залучення цих коштів. Координувати цю діяльність має спеціальний державний фонд.

- Стимулювання приватних інвестицій в інновації шляхом надання певних преференцій тим приватним венчурним фондам, які інвестують у визначені державою середньо- та довгострокові пріоритетні інноваційні проекти.

- Створення загальнодержавної електронної бази даних інноваційних проектів, реалізація яких відповідає національним інтересам.

У подальшому доцільно провести дослідження щодо визначення критеріїв необхідного та достатнього переліку податкових та інших стимулів для різних форм спеціальних правових режимів економічної діяльності заохочувального характеру, застосування яких на

практиці оптимально забезпечувало б досягнення мети їх запровадження та сприяло б досягненню стратегічних пріоритетів та цілей України.

1. Василенко М.Д. Пільги в оподаткуванні проектів технопарків як відображення спеціального режиму їх функціонування / М.Д. Василенко // Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. пр. – Одеса: Юридична література, 2009. – Вип.51. – С. 422-432.

2. Мазур О.А. Технологічні парки. Світовий та український досвід / О.А. Мазур, В.С. Шовкалюк. – К.: Прок-Бизнес, 2009. – 70 с.

3. Економіко-статистичний огляд діяльності Технологічного парку «ІЕЗ ім.Є.О. Пагона» в 2000–2010 рр. / [О.А. Мазур, С.В. Пустовойт, Л.Б. Любозна та ін.]. – К., 2010. – 61 с.

4. Семиноженко В.П. Технологічні парки в Україні: перший досвід формування інноваційної економіки / В.П. Семиноженко // Економіка України. – 2004. – № 1. – С. 16–21.

5. Чудаєва І.Б. Фінансово-економічне забезпечення технопаркових структур / І.Б. Чудаєва // Вісник Сумського національного університету. Серія «Фінанси і кредит». – 2010. – № 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vsnau/2010_2/18Chudaeva.pdf.

6. Програма економічних реформ «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_2.pdf.

УДК 339.5.339.7

О.О. Манзюк

ВПЛИВ ДІЯЛЬНОСТІ ОФШОРНИХ ЮРИСДИКЦІЙ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Наведено наслідки впливу офшорних юрисдикцій на економіки їх розташування, країн-донорів та глобальну економіку загалом. Детально проаналізовано вплив офшорних юрисдикцій на економіку України та наведено альтернативні шляхи і заходи зменшення відтоку капіталу з країн-донорів у офшорні юрисдикції.

Ключові слова: *офшорна юрисдикція, відтік капіталу, країна-донор.*

Приведены результаты влияния офшорных юрисдикций на экономики их расположения, стран-доноров и глобальную экономику в целом. Подробно